

رویکرد سرمایه‌گذاری اجتماعی مسئولانه در موسسات مالی

آیا سرمایه‌گذاران فردی و نهادی در ایران مانند شرکت‌های سرمایه‌گذاری، صندوق بازنشستگی و بانک‌ها هنگام تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری علاوه بر در نظر گرفتن معیارهایی چون بازدهی مالی، سود سرمایه و ریسک به معیارهای اجتماعی و زیست‌محیطی و حتی حاکمیت شرکتی توجه می‌کنند؟ آیا برای سرمایه‌گذاران ایرانی در هنگام تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری، آموزه‌های دینی، معیارهای اخلاقی اجتماعی و زیست‌محیطی اهمیت دارد و بر تصمیم‌گیری‌شان تأثیرگذار است؟ آیا برای بانک‌های کشور هنگام ارایه تسهیلات یا عقد مشارکت مدنی مهم است که در جایی سرمایه‌گذاری نمایند که مسئولیت‌های اجتماعی و زیست‌محیطی و حاکمیت شرکتی در آن لحاظ شده باشد؟ چرا که موسسات مالی علاوه بر نقشی که از طریق مدیریت ارزیابی اثرات عملکرد خود بر جامعه ایفا می‌کنند، نقشی حیاتی نیز در تشویق و انگیزش مشتریان (حقیقی و شرکتی) خود به اقدام مسئولانه و کاهش اثرات سوء اجتماعی و زیست‌محیطی فعالیت‌های خود دارند. این نهادهای سرمایه‌گذار به چه میزان در توسعه پایدار کشور از نظر اجتماعی اقتصادی و محیط زیستی نقش دارند؟ آیا بورس، بیمه و بانک مرکزی می‌توانند شرکت‌ها را از این منظر رده‌بندی کرده و برای دیگر سرمایه‌گذاران حساس به این مسائل، نقشه راهی برای سرمایه‌گذاری ترسیم کنند؟ آیا برای بانک‌ها و موسسات مالی کشور فرقی می‌کند که تسهیلات و منابع مالی خود را در اختیار بنگاه‌های قرار دهند که مسئولانه در محیط کسب و کار عمل کرده و به عبارتی حسن شهرت دارد یا اینکه غیرمسئولانه عمل کرده است؟ آیا مسئولانه عمل کردن به عنوان یک شاخص در رتبه‌بندی مشتریان و شرکای تجاری بانک وارد شده است؟ آیا دید منفی سرمایه‌گذاران نسبت به شرکت‌هایی که فعالیت‌های غیرمسئولانه دارند، می‌تواند بر قیمت سهام این دست شرکت‌ها تأثیر نامساعدی بگذارد؟

سرمایه‌گذاری اجتماعی مسئولانه^۱، استراتژی نوعی از سرمایه‌گذاری را بیان می‌کند که در آن علاوه بر اهداف مالی سرمایه‌گذار، ارزش‌های کیفی مورد توجه او نیز در فرآیند تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری لحاظ می‌شوند که اهداف غیرمالی نظیر جنبه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی فعالیت یک شرکت را نیز در تصمیم‌گیری جهت سرمایه‌گذاری در نظر می‌گیرد. سرمایه‌گذاری مسئولانه اجتماعی، نوعی فرآیند سرمایه‌گذاری است که در آن علاوه بر معیارهای کمی مالی شرکت‌ها (مثل ریسک و بازده)، میزان رعایت معیارهای کیفی نظیر معیارهای اخلاقی، زیست‌محیطی و اجتماعی توسط آنها نیز در فرآیند تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری در شرکت در نظر گرفته می‌شود. سرمایه‌گذاری مسئولانه اجتماعی، امروزه در حال تبدیل شدن به بخش مهمی از بازارهای سرمایه است. اکنون بازار این نوع سرمایه‌گذاری سریع‌تر از بازار سرمایه‌گذاری سنتی در حال رشد است و ۳۲۴٪ از سال ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۷ در مقایسه با ۲۶۰٪ در مدت مشابه برای بازار سنتی، رشد داشته است، که نزدیک به ۴ تریلیون دلار حجم این بازار می‌باشد و بنا بر تحقیقات موسسات حسابرسی از هر ۸ دلار سرمایه‌گذاری در امریکا ۱ دلار در بازار سرمایه‌گذاری اجتماعی مسئولانه است. بنابر پژوهش سال ۲۰۰۲ C.W.P، بالغ بر ۷۰٪ مدیران عامل شرکت‌های بزرگ جهان بر این باورند که رعایت مسئولیت‌های اجتماعی، نقش بسزایی در سودآوری شرکت‌های آنان داشته است و در این زمینه ۴۵٪ آنها رسماً چگونگی رعایت مسئولیت‌های اجتماعی را گزارش می‌کنند. افزایش سریع شاخص‌های سرمایه‌گذاری مسئولانه اجتماعی (SRI) در یک محدوده زمانی کوتاه، به روشنی نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران ترجیح می‌دهند که پول خود را در شرکت‌های مسئول بگذارند. در دهه سالی که از به وجود آمدن شاخص‌های سرمایه‌گذاری اجتماعی مسئولانه پدید آمده است، سرمایه‌گذاری اجتماعی بیست برابر افزایش یافته است. هم زمان، نظرسنجی‌های مصرف‌کنندگان، در حالی که ۱۰۰٪ خریداران جوان در انگلیس تمایل به محصول شرکت‌های با اخلاق دارند حتی اگر قیمت آنها بالاتر باشد، همین روند در مورد شرکت‌های دوستدار محیط زیست نیز خود را نشان می‌دهد. بانک‌های هلند در طرح‌هایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که با مقررات سازمان توسعه صنعتی سازمان ملل سازگار باشند.

این مفهوم لزوماً مفهوم جدیدی نیست و رد پای آن را می‌توان در آموزه‌های دینی یافت. در دوره مسیحیت قرون وسطی، محدودیت‌های اخلاقی برای وام‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها وجود داشت که بر مبنای دستورات کتاب عهد قدیم بود. کلیسای

کاتولیک در سال ۱۱۳۹، رباخواری را ممنوع کرد که این ممنوعیت تا قرن نوزدهم نیز ادامه داشت. در ۱۹۲۰، با ظهور جنبش اعتدال، بسیاری از کلیساها و موسسات مذهبی در انگلستان، سرمایه‌گذاری در شرکت‌های تولیدکننده الکل، دخانیات، سلاح و همچنین ادوات قمار را منع کردند. بر مبنای آموزه‌های قرآن نیز سرمایه‌گذاران اسلام‌گرا از سرمایه‌گذاری در شرکت‌های تولیدکننده گوشت خوک، عکس‌های مبتذل، ادوات قماربازی و موسسات مالی رباخوار پرهیز می‌کنند.

از اواخر دهه ۹۰ تعداد شاخص‌های بورس در جهان با افزوده شدن شاخص‌های مسئولیت اجتماعی (CSR) رشد قابل توجهی داشته است. شاخص DJSI^۲ در سپتامبر ۱۹۹۹ با همکاری داو جونز و گروه سم ایجاد شد. این شاخص، عملکرد شرکت‌های برتر جهان را در زمینه معیارهای اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی مورد بررسی قرار می‌دهد. شاخص FTSEGOOD با همکاری بازار بورس لندن و روزنامه فایننشال تایمز در جولای ۲۰۰۱ به وجود آمد. در این شاخص، شرکت‌هایی با فعالیت‌های منفی نظیر تولید اسلحه، مواد مخدر یا نقض قواعد برابری اجتماعی حذف می‌شوند و شرکت‌هایی با فعالیت‌های مثبت مثل حفاظت از محیط زیست، حفظ حقوق بشر، مبارزه با فساد مالی و... رتبه‌بندی می‌شوند. حجم معاملات این شاخص در سال ۲۰۰۸ برابر با ۴ تریلیون دلار بود.

در محیط کسب و کار ایران به شدت جای خالی ایجاد چنین صندوق‌ها و شاخص‌هایی احساس می‌شود. ایجاد این صندوق‌ها و شاخص‌ها، محیط کسب و کار ایران را پایدارتر می‌کند و از طرفی نوعی خودتنظیمی را در بازار به وجود خواهد آورد. در این صندوق‌ها، سرمایه‌گذاری در سهام شرکت‌های مختلف با توجه به اینکه تا چه حد این شرکت‌ها در فرآیندهای کاری خود معیارهای مختلف اجتماعی، اخلاقی و زیست‌محیطی مورد نظر سرمایه‌گذار را رعایت می‌کنند، انجام می‌پذیرد و ایجاد شاخص مسئولانه در بازار سرمایه کشور می‌تواند هم به سرمایه‌گذاران در انتخاب سبد بهینه سرمایه‌گذاری کمک نماید و هم بازار سرمایه را از ریسک‌های پرخطر دور کند. تجربه بازار بورس سائوپائولو در ایجاد ناوو مرکادو در برزیل که حتی معیارهای حاکمیت شرکتی را نیز وارد شاخص کرد، می‌تواند الگوی مناسبی برای ایران باشد. به عبارت دیگر ناوو مرکادو برای مبادله سهام در شرکت‌هایی ایجاد شد که اقدامات حاکمیت شرکتی را به طور داوطلبانه و فراتر از الزامات قانونی در برزیل می‌پذیرفتند. فهرست شدن در این بخش خاص، شرکت‌ها را تابع مجموعه‌ای از قوانین شرکتی می‌کند که حقوق سهامدار را افزایش داده، شفافیت بیشتری را طلب کرده و آشکارسازی‌های جامع‌تری را ایجاد می‌کند.

ناوو مرکادو به صورت روزافزون شرکت‌های متعددی را به خود جذب نموده است، به طوری که این تعداد از یک شرکت در سال ۲۰۰۲ به ۵۲ شرکت در سال ۲۰۱۰ رسیده است. شرکت‌های فهرست شده سهامی عام بیشتری از فهرست‌بندی‌های سطح پایین‌تر به ناوو مرکادو مهاجرت کرده و سرمایه‌گذاران به شکل فزاینده‌ای به شرکت‌هایی روی آورده‌اند که در این لیست هستند و از نظام حاکمیت شرکتی مطلوب‌تری برخوردارند.